

บทที่ 2

ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พรมแดนหรือชายแดนและเขตแดนระหว่างประเทศนั้นเป็นที่สนใจของนักวิชาการหลายสาขา อาทิเช่น นักภูมิศาสตร์ นักกฎหมาย นักรัฐศาสตร์ และทหาร เป็นต้น นักวิชาการเหล่านี้มีจุดสนใจที่แตกต่างกันไป

ผู้วิจัยได้พยายามค้นคว้างานวิจัยของนักวิชาการที่ผ่านมา ซึ่งพอแยกประเภทของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาได้ดังต่อไปนี้

1. แนวความคิดเกี่ยวกับพรมแดนหรือชายแดน (frontier, border) และเขตแดนระหว่างประเทศ (international boundary)
2. งานวิจัยเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมชายแดนที่มีผลต่อการย้ายถิ่น
3. งานวิจัยเกี่ยวกับชุมชนเมืองชายแดน

1. แนวความคิดเกี่ยวกับพรมแดน (ชายแดน) และเขตแดนระหว่างประเทศ

Prescott (1965) ได้นิยามคำว่าพรมแดน (frontier) และชายแดน (border) ว่ามีความหมายเหมือนกัน กล่าวคือ พรมแดนการเมือง (political frontier) เป็นดินแดนที่ตั้งอยู่บริเวณเขตแดนระหว่างประเทศที่ทั้งสองประเทศนั้นยังไม่กำหนดแน่นอนว่าบริเวณนั้นเป็นพื้นที่ของใคร ทั้งนี้เนื่องจากการปักปันเขตแดนยังไม่สมบูรณ์ บริเวณดังกล่าวจึงถือว่าอยู่ในระยะการเปลี่ยนแปลง (transitional zone) พรมแดนการเมืองมักเป็นพื้นที่ที่มีระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจต่ำ ขาดความปลอดภัย มีการตั้งถิ่นฐานที่เบาบาง ทั้งนี้เพราะสภาพทางกายภาพของบริเวณพรมแดนมักจะเป็นพื้นที่ทะเลทราย หรือ ภูเขา หรือแม่น้ำ หนองน้ำ หรือพื้นที่ป่าไม้ เป็นต้น

ส่วนคำว่า เขตแดนระหว่างประเทศนั้น จะปรากฏขึ้นก็ต่อมาเมื่อการปักปันเขตแดนได้กระทำลงไปแล้ว เขตแดนระหว่างประเทศมักจะยึดเอาตามสันปันน้ำ หรือสันเขา หรือตามลักษณะทางกายภาพอย่างอื่น หรืออาจจะใช้ลักษณะความแตกต่างทางด้านสังคมวัฒนธรรม มาเป็นเครื่องแบ่งก็ได้ ทั้งนี้ก็แล้วแต่ความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่นั่นเอง

จึงสรุปได้ว่า พรมแดนหรือชายแดนนั้นเกิดขึ้นก่อนเขตแดน มีลักษณะเป็นโซน (zone) ในขณะที่เขตแดนนั้นเกิดขึ้นหลังจากที่มีการปักปันเขตแดนแล้ว โดยเขตแดนจะทำหน้าที่เป็นจุดสิ้นสุด

อำนาจอธิปไตย หรืออำนาจการปกครองของรัฐ มีลักษณะเป็นแนวเขต ไม่ใช่เป็นโซน แต่อย่างใด

2. งานวิจัยเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมชายแดนที่มีผลต่อการย้ายถิ่น

2.1 ปี ค.ศ. 1949 Servin ทำการศึกษาเกี่ยวกับการเดินทางผ่านเขตแดนระหว่างประเทศของประชากรในบริเวณชายแดนฝรั่งเศสกับเบลเยียม พบว่า ในปี ค.ศ. 1929 มีคนงานชาวเบลเยียมจำนวน 10,219 คนที่เดินทางเข้าไปทำงานในบริเวณชายแดนประเทศฝรั่งเศส ต่อมาในปี ค.ศ. 1946 จำนวนคนงานลดลงเหลือ 2,757 คน ทั้งนี้เนื่องจากภาวะสงครามและการที่เงินตราสกุลฟรังก์ของฝรั่งเศสมีค่าตกต่ำลง พอมาถึงปี ค.ศ. 1949 คนงานก็กลับเพิ่มขึ้นอีกเป็นจำนวน 8,810 คน สืบเนื่องมาจากการฟื้นตัวของโรงงานอุตสาหกรรมทอผ้าและความมั่นคงของเงินตราสกุลฟรังก์อีกครั้งหนึ่งนั่นเอง

2.2 Platt และ Bucking-Spitta (1958) ได้ตีพิมพ์ผลงานการศึกษาเกี่ยวกับการรวมตัวทางด้านการเมือง และเศรษฐกิจบริเวณพรมแดนระหว่างประเทศเนเธอร์แลนด์กับเยอรมนี ซึ่งมีเขตแดนผ่านพื้นที่เกษตรกรรม อุตสาหกรรม และเหมืองแร่ Platt พบว่า สภาพภูมิประเทศทางด้านการเมืองเกษตร และลักษณะการผลิต และผลผลิตในบริเวณ 3 พื้นที่ของทั้งสองประเทศมีลักษณะที่ไม่แตกต่างกันเลย พื้นที่ทั้ง 3 มีลักษณะเป็น Polder ใกล้เคียงเลเหิน อ คือ บริเวณ Belling Wolde และ Wymeer บริเวณที่ราบน้ำท่วม และบริเวณที่ราบลุ่มน้ำ Rhine ล้วนมีขนาดการแบ่งพื้นที่ผลผลิตที่เหมือนกัน นอกจากนี้ อาคารบ้านเรือนก็มีรูปแบบเหมือนกันด้วย ส่วนโรงงานทอผ้าที่ตั้งอยู่ทางตอนเหนือของแม่น้ำ Rhine รวมทั้งที่ Enschede และ Gronau นั้น ในระยะแรกเป็นโรงงานอุตสาหกรรมระหว่างชาติ ซึ่งเปิดดำเนินการก่อนที่จะมีการปักปันเขตแดน แต่หลังจากที่มีการปักปันเขตแดนแล้ว พื้นที่ดังกล่าวก็มีแนวโน้มจะมีความรู้สึกสำนึกถึงความเป็นชาติมากขึ้น แต่ทั้งสองฝ่ายก็ยังคงมีการเดินทางของคนงานผ่านเขตแดนอยู่เสมอ

ครั้นมาถึงปี ค.ศ. 1953 คนที่อาศัยอยู่บริเวณนี้มีความนิยมชมชอบประเทศเนเธอร์แลนด์มากกว่า จึงมีชาวเยอรมันอพยพเข้ามาอยู่ในเนเธอร์แลนด์มากกว่า ชาวเนเธอร์แลนด์ก็อพยพเข้าไปในประเทศเยอรมนี ส่วนในบริเวณเหมืองแร่ถ่านหินเล็ก ๆ รอบ Kerkrade นั้น Platt พบว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านประชากรเลย นอกจากนั้น Platt ก็ยังกล่าวถึงลักษณะการรวมตัวทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจของบริเวณพรมแดนไว้ว่า มีรูปแบบที่เหมือนกันทั้ง 2 ฝ่าย

ในที่ลุด Platt ก็สรุปว่า แม้ว่าลักษณะการรวมตัวขององค์กรบนพื้นที่ในบริเวณ ข่ายแดนจะมีลักษณะเหมือนกันก็ตาม แต่การรวมตัวขององค์กรแต่ละหน่วยทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่ได้รับการพัฒนาเป็นระยะเวลาอันยาวนานเกี่ยวกับกิจกรรมของมนุษย์นั้นจะมีลักษณะที่แบ่งแยก อย่างเห็นได้ชัดเจน ดังนั้น การบักบั่นเขตแดนไม่ว่าจะจากไปทางทิศทางใดก็ย่อมจะกระทบกระ- เทือนถึงองค์กรเหล่านี้ ไม่ว่าจะ เป็นหน่วยเล็กหรือใหญ่ก็ตาม

2.3 Daveau (1959) ศึกษาถึงอิทธิพลของเขตแดนระหว่างประเทศในบริเวณ ชายแดนที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการเกษตร ป่าไม้และอุตสาหกรรม โดยทำการศึกษาในพื้นที่ชายแดน ระหว่างประเทศฝรั่งเศสกับสวิตเซอร์แลนด์ในพื้นที่ที่เรียกว่า 'JURA' พื้นที่ศึกษาอยู่ทางทิศตะวันตก ของทะเลสาบ Neuchatel ซึ่งเป็นเขตเกษตรกรรมหลัก เป็นแหล่งผลิตอาหารจำพวกนม (เนย แอ็ง) พื้นที่นี้ในตอนต้นคริสต์ศตวรรษที่ 18 นั้นถือเป็นทุ่งหญ้าระหว่างชาติ Daveau ได้ประมาณ การณ์ว่า ชาวนาสวิตเซอร์แลนด์เป็นเจ้าของพื้นที่ 400 เฮกเตอร์ ในดินแดนฝรั่งเศส แต่ขณะนั้นชาวฝรั่งเศสเป็นเจ้าของที่ดิน 1,000 เฮกเตอร์ในดินแดนสวิตเซอร์แลนด์ ดินแดนของฝรั่งเศสนั้นส่วนใหญ่อยู่ใน ละแวกบ้าน Les Verrieres และ La Brevine ซึ่งมีชาวสวิตเซอร์แลนด์อาศัยอยู่อย่างเบาบาง หลัง จากที่ได้มีการปรับปรุงเขตแดนใหม่แล้วชาวนาสวิตเซอร์แลนด์ต่างก็ขายที่ดินที่อยู่เลยเขตแดนของ ประเทศตน เพราะความสำคัญในความเป็นชาติเพิ่มขึ้น การออกกฎหมายที่ดินและการปรับปรุง เกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์มีปัญหาเพราะประเทศอยู่ในภาวะสงคราม ในระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 19 มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ชาวนาฝรั่งเศสค่อยๆทยอยออกจากทุ่งหญ้าตอนบนบริเวณชายแดนของฝรั่งเศส แล้วมารวมตัวกันอยู่ในบริเวณหุบเขา เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการขยายตัวของ ชาวนาเลี้ยงสัตว์ซึ่งส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในทุ่งหญ้าที่เป็นของฝรั่งเศส ในขณะที่มีการกระจุกตัวของ การผลิตวัวเนื้อและลูกวัวเนื้อขณะที่ผลผลิตเกี่ยวกับนมมีราคาแพงขึ้น ซึ่งในตอนนั้นก็ทำเป็นอุตสาหกรรมหลักในบริเวณหุบเขาทั้งสองของชายแดนบริเวณนี้ การขยายพื้นที่ควบคุมของสวิตเซอร์แลนด์ในพื้นที่ยา- แดนเพิ่มมากขึ้นหลังจากที่เงินตราสกุลฟรังก์ของฝรั่งเศส มีค่าตกต่ำลงเมื่อเทียบกับเงินตราฟรังก์ ของสวิตเซอร์แลนด์ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง อย่างไรก็ตาม วิกฤติการณ์ค่าเงินของฝรั่งเศสก็ยังคง ต่ำอยู่ ทำให้ชาวนาสวิตเซอร์แลนด์เข้ามาอยู่ในบริเวณชายแดนประเทศฝรั่งเศสได้มากขึ้น จึงเป็นโอกาสดี ที่สามารถเพาะ เลี้ยงปศุสัตว์ในดินแดนฝรั่งเศสซึ่งมีต้นทุนการผลิตต่ำกว่าแล้วส่งผลผลิตไปขายใน สวิตเซอร์แลนด์ซึ่งมีราคาแพง ชาวพื้นเมืองฝรั่งเศสในหุบเขานี้ก็ไม่ได้ผลประโยชน์จากการนี้มากนัก เพราะ การเลี้ยงปศุสัตว์ของชาวสวิตเซอร์แลนด์นั้นจะนำอุปกรณ์และทุกสิ่งทุกอย่างจากสวิตเซอร์แลนด์ ค.ศ. 1882 ได้มี

การตกลงให้อนุญาตให้มีการค้าขายสินค้า เกษตรโดยปลอดภาษีภายในอาณาบริเวณที่อยู่ในรัศมี 10 กิโลเมตร จากเส้นแบ่งเขตแดน

เกี่ยวกับป่าไม้นั้น Daveau พบว่าในคริสต์ศตวรรษที่ 18 ความแตกต่างเกี่ยวกับภูมิประเทศนั้นขึ้นอยู่กับกรณีส่วนรวมในการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ของแต่ละฝ่าย ในระยะแรก ปริมาณป่าไม้ถูกกำหนดให้เป็นแนวกันชนระหว่างประเทศฝรั่งเศสกับสวิตส์ และมีการกำหนดบทลงโทษเกี่ยวกับการตัดไม้ทำลายป่า ในช่วงก่อนปี ค.ศ. 1750 ป่าไม้ในเขตดินแดนของฝรั่งเศสถูกตัดโดยผิดกฎหมายจากน้ำมือของชาวสวิตส์ พอหลังจากปี ค.ศ. 1750 สภานิติบัญญัติกลับตรงกันข้ามกัน ชาวฝรั่งเศสทำลายป่าไม้ในเขตของสวิตส์มากขึ้น สวิตส์พยายามจะป้องกันป่าไม้ของตนเอง จึงเกิดสงครามกันขึ้น ความขัดแย้งสิ้นสุดลงในขณะที่พื้นที่มีประชากรเพิ่มขึ้น การเก็บภาษีศุลกากรก็เข้มงวดขึ้นทั้งสองฝ่าย ปี ค.ศ. 1882 มีการประชุมเกี่ยวกับการศุลกากรใหม่โดยให้อำนาจในการปราบปรามนักตัดไม้ข้ามแดน และการยกเว้นภาษีไม้พื้นผ่านแดนในรัศมี 10 กิโลเมตร ห่างจากเขตแดน ต่อมาค่าเงินตราของฝรั่งเศสก็ตกต่ำลง จึงทำให้ชาวสวิตส์ได้เปรียบอีกครึ่งหนึ่ง ป่าไม้ในเขตชายแดนฝรั่งเศสถูกพ่อค้าชาวสวิตส์กวาดซื้อเพื่อค้ากำไร จึงทำให้พื้นที่ป่าไม้กลายเป็นทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ซึ่งตอนหลังก็ขายให้กับชาวนาชาวสวิตส์นั่นเอง ส่วนป่าไม้ในบริเวณชายแดนสวิตส์ก็ยังคงอนุรักษ์อยู่โดยดั่งเดิม

การวิเคราะห์เกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์และป่าไม้ในบริเวณชายแดนทำให้ Daveau สรุปได้ว่า เขตแดนทางเศรษฐกิจ (Economic Boundary) จะอยู่ในบริเวณพื้นที่ที่เป็นส่วนของประเทศสวิตส์ ทางด้านตะวันตกของเขตแดนทางการเมือง ข้อตกลงใด ๆ ก็ตามเกี่ยวกับปัญหาชายแดนจะหาประโยชน์ไม่ トラบิตที่เงินฟรังก์ของฝรั่งเศสไม่เป็นที่ยอมรับในการซื้อขายในสวิตส์

นอกจากนั้น Daveau ยังได้ทดสอบให้เห็นถึงผลกระทบของเขตแดนที่มีต่ออุตสาหกรรมนาฬิกาในบริเวณชายแดนฝรั่งเศสกับสวิตส์ที่เรียกว่า 'JURA' อีกด้วย อุตสาหกรรมการผลิตนาฬิกานั้นเริ่มต้นในสวิตส์ ส่วนโรงงานนาฬิกาแห่งแรกของฝรั่งเศสนั้นตั้งอยู่ที่ Besancon ก่อน ค.ศ. 1834 รัฐบาลฝรั่งเศสพยายามจะปกป้องนาฬิกาของตนเองจากการแข่งขันกับนาฬิกาสวิตส์ด้วยการตั้งกำแพงภาษีและปราบปรามการลักลอบนำเข้านาฬิกาสวิตส์โดยผิดกฎหมาย

ต่อมาปี ค.ศ. 1826 ก็ได้มีข้อตกลงให้โรงงานนาฬิกาของฝรั่งเศสตั้งอยู่ห่างจากเขตแดนเข้าไปอย่างน้อย 7 กิโลเมตร ภาษีนำเข้านาฬิกาสวิตส์ลดลงในปี ค.ศ. 1834 เหลือเพียงร้อยละ 4 ในปี ค.ศ. 1836 มีผลทำให้การลักลอบนำเข้าลดลง และกิจการก็คลายเป็นตัวเองอย่าง

รวดเร็ว แต่มาถึงปี ค.ศ. 1842 ผู้ลักลอบนำเข้าตระหนักรังถึงวิกฤตการณ์นี้จึงได้มีการลักลอบนำนาฬิกาฝรั่งเศสเข้าประเทศสวิส แล้วก็มีการส่งออกไปยังฝรั่งเศสอีกต่อหนึ่งในนามของนาฬิกาสวิส ปรากฏการณ์เช่นนี้ดำเนินอยู่ได้ชั่วระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น จนถึงปีสุดท้ายของคริสต์ทศวรรษที่ 19 เกิดความขัดแย้งเกี่ยวกับอัตราภาษีศุลกากรขึ้นระหว่าง 2 ประเทศนี้ ทั้งนี้สืบเนื่องจากการบาดหมางกันระหว่าง 2 อุตสาหกรรม อุตสาหกรรมนาฬิกาของสวิสสามารถครองตลาดนาฬิกาขนาดเล็กได้กว้างขวางกว่า ผู้ผลิตอะไหล่มาจากฝรั่งเศสไม่สามารถส่งขายออกไปยังสวิสได้อีกต่อไป จึงมีการผลิตนาฬิกาสำเร็จรูปขึ้นเองบ้าง ยิ่งกว่านั้น ฝรั่งเศสก็เริ่มติดต่อค้าขายโดยตรงกับลูกค้าในตลาดโพ้นทะเลซึ่งส่วนใหญ่จะถูกผูกขาดโดยพ่อค่านาฬิกาชาวสวิสที่รับซื้อนาฬิกาฝรั่งเศสไปขายต่ออีกทอดหนึ่ง จะเห็นว่านโยบายของรัฐมีผลต่อที่ตั้งและความเป็นอยู่ของโรงงานอุตสาหกรรมนาฬิกาฝรั่งเศส รวมทั้งตลาดและประเภทของนาฬิกาที่จะผลิตด้วย

การศึกษาของ Platt และ Daveau แสดงให้เห็นว่าเขตแดนระหว่างประเทศอาจแบ่งพื้นที่โดยค่านึงถึง เอกสิทธิ์เฉพาะทางด้านวัฒนธรรมหรือเป็นการแบ่งแยกการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินและกิจกรรมทางเศรษฐกิจ แต่ในที่สุดแล้วก็ยอมรับว่าแม้พื้นที่ชายแดนจะมีเอกสิทธิ์ที่เหมือนกันอย่างหนึ่งก็คือดินแดนทั้ง 2 ฝ่ายมักจะมี ความแตกต่างเกี่ยวกับเผ่าพันธุ์มนุษย์อย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น และอีกประการหนึ่งที่สำคัญซึ่งต้องคำนึงถึงก็คือ ตัวแปรเกี่ยวกับเงินตราซึ่งจะช่วยอธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงบริเวณชายแดนได้ตัวหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม เราอาจจะหาข้อสรุปได้ว่า สภาพแวดล้อมชายแดนที่มีผลต่อการขยายถิ่นนั้นมีทั้งปัจจัยทางเศรษฐกิจ (servin และ Daveau) และปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรม (Platt และ Bucking-Spitta) และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการย้ายถิ่นมาโดยตลอดในบริเวณชายแดนก็คือ ค่าของเงินตราของทั้งสองประเทศ ซึ่งมีผลในรูปแบบดังนี้คือ ผู้ขายแรงงานมักจะอพยพจากประเทศที่มีค่าของเงินตราถูกกว่าไปยังประเทศที่มีค่าเงินสูงกว่า ขณะเดียวกันนักลงทุนจากประเทศที่มีของเงินสูงกว่านั้นจะพลักันมาลงทุนในประเทศที่มีค่าของเงินต่ำกว่าตนเอง

3. รายงานการวิจัยเกี่ยวกับเมืองชายแดน

3.1 จากการศึกษาเรื่อง Urbanization in A Border Region : A Case Study of India's Border Districts Adjoining Pakistan ของ Raj Bala และ Gopal Krishan เมื่อ ปี พ.ศ. 2524 นั้น ได้กล่าวถึง ลักษณะเฉพาะของชุมชนเมืองชายแดนไว้ว่า ธรรมชาติและระดับความสำคัญของพรมแดนนานาชาติจะขึ้นอยู่กับอายุของพรมแดน

ลักษณะภูมิภาคที่ถูกแบ่งแยกออกจากกัน และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสอง Bala และ Krishan ได้ตั้งสมมุติฐานไว้ว่า การเจริญเติบโตของชุมชนเมืองบริเวณชายแดนนั้นจะขึ้นอยู่กับสถานการณ์ชายแดนเป็นสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อประเทศทั้งสองมีความขัดแย้งกันแล้วจะนำผลทำให้มีนักลงทุนทางด้านอุตสาหกรรมใหม่ ๆ ไม่น่าสนใจในความปลอดภัย ในทำนองเดียวกัน นักธุรกิจการค้า บริการ หรือแม้แต่การก่อสร้างอาคารบ้านเรือนในบริเวณชายแดนก็จะชะงักลง ส่วนนักลงทุนเก่าแก่ที่มีกิจการอยู่ในบริเวณนั้นแล้วก็จะพยายามหาที่ตั้งแห่งใหม่ที่มีความปลอดภัยมากกว่า ซึ่งส่งผลกระทบต่อให้เกิดการไหลเวียนของเงินทุนพร้อมกับการอพยพของผู้ใช้แรงงาน ออกจากพื้นที่ชายแดนนั้น กิจการต่าง ๆ ในเมืองจึงชะงักลงเพราะไม่สามารถจะขยายพื้นที่บริการ (service zones) เข้าไปยังบริเวณชายแดนของอีกประเทศหนึ่งได้ ลักษณะการทรุดตัวของชุมชนเมืองนั้น เมืองใหญ่จะทรุดตัวมากกว่าชุมชนขนาดเล็ก และเมืองอุตสาหกรรม (Industrial Town) จะขยายตัวช้ากว่าเมืองการค้า (Trade Town) วิกฤตการณ์เกี่ยวกับชายแดนจะมีผลกระทบมากหรือน้อยนั้น จะขึ้นอยู่กับระยะทางห่างจากเขตแดน เมืองที่ตั้งอยู่ใกล้เขตแดนย่อมจะได้รับผลกระทบกระเทือนมากกว่าเมืองที่อยู่ในรัศมีที่ไกลออกไป

ในที่สุด Bala และ Krishan ได้สรุปผลจากการศึกษาครั้งนี้ว่า ภาวะความเป็นชุมชนเมืองในบริเวณชายแดนจะขยายตัวช้าลงหลังจากที่มีการแบ่งแยกดินแดน (partition) เมืองที่อยู่ในรัศมีห่างจากเขตแดนระหว่าง 40-100 กิโลเมตร จะได้รับการกระทบกระเทือนมากที่สุด และเมืองที่ใหญ่จะได้รับผลกระทบโดยตรงมากกว่าเมืองที่มีขนาดเล็ก ความเสียหายทางเศรษฐกิจอันใหม่หลวงที่เกิดขึ้นอันสืบเนื่องมาจากปัญหาวิกฤตการณ์เขตแดนจะเกิดขึ้นกับพื้นที่ที่ได้รับการพัฒนาแล้วและมีประชากรอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น (ชุมชนเมือง) ส่วนวิกฤตการณ์ชายแดนนั้น จะมีความรุนแรงมากที่สุดในการชุมชนเมืองที่อยู่ในรัศมีห่างจากเขตแดน 40 กิโลเมตร วิกฤตการณ์รุนแรงปานกลางเกิดขึ้นในชุมชนที่ตั้งอยู่ในรัศมี 40-100 กิโลเมตร หรืออาจจะไกลออกไปกว่านี้ อีกเล็กน้อย และยังพบอีกว่า ชุมชนขนาดเล็กจะขยายตัวเร็วกว่าชุมชนขนาดใหญ่ เมืองการค้าขยายตัวเร็วกว่าเมืองอุตสาหกรรม เมืองที่มีฐานเศรษฐกิจหลักจากกิจการที่ให้บริการแก่ลูกค้าระดับท้องถิ่นไกลเพียงอย่างกว้างขวาง จะมีฐานะที่มั่นคงกว่าเมืองที่มีฐานเศรษฐกิจจากลูกค้าที่อยู่ในภูมิภาคกว้างไกลออกไป

3.2 ปี พ.ศ. 2527 นายมนตรี ศักดิ์เมือง นิสิตปริญญาโท ภาควิชาผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้เสนอนิพนธ์ เรื่อง แนวทางการวางแผน

การใช้ที่ดินของชุมชนเมืองในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ : ศึกษาชุมชนเมืองยะลา" โดยที่
 นายมนตรี ได้แยกทำการศึกษาออกเป็น 2 ระดับ กล่าวคือ ระดับภูมิภาค ได้พิจารณาถึงโครงสร้าง
 ทวีปของภูมิภาคในด้านภูมิศาสตร์ ลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ และประชากร ตลอดจนสังคม
 และวัฒนธรรม จากการศึกษาชี้ให้เห็นถึง เอกลักษณะเฉพาะตัวของภูมิภาคนี้ 2 ประการด้วยกัน คือ
 ลักษณะเฉพาะทางด้านภูมิศาสตร์ที่เป็นภูมิประเทศที่เป็นพรมแดนติดต่อกับประเทศมาเลเซีย กับ
 ลักษณะพิเศษทางสังคมที่เป็นภูมิภาคที่มีประชากรนับถือศาสนาอิสลามเป็นอันกลุ่มใหญ่เหมือนกับ
 ประชากรในประเทศมาเลเซีย

ส่วนในระดับชุมชนนั้น ได้เน้นถึงลักษณะการใช้ที่ดินเป็นหลัก ในที่สุดก็ได้เสนอถึง
 ปัจจัยที่ต้องคำนึงเพิ่มเติมในกระบวนการวางแผนสำหรับภูมิภาคนี้ อีก 3 ประการคือ

1. การวางแผนภูมิภาคนี้จะต้อง เอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิตที่ดีภายใต้วัฒนธรรม
 อิสลาม
2. จะต้องคำนึงการแข่งขันเชิงพื้นที่กับภูมิภาคตอนเหนือของมาเลเซีย
3. จะต้องคำนึงถึงความมั่นคงของชาติ

และเพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมาย นายมนตรี ได้เสนอแนวทางการวางแผนการ
 ใช้ที่ดินในชุมชนเมืองยะลา โดยแยกออกเป็น 2 กลุ่ม รูปแบบคือ

1. รูปแบบการใช้ที่ดินโดยส่วนรวม นั่นก็คือ ให้คงรูปแบบตามผังเมืองเดิม
 วางไว้ โดยให้มีกิจกรรมต่าง ๆ เหมือนกับชุมชนเมืองทั่วไป กลุ่มหนึ่ง
2. อีกกลุ่มหนึ่งนั้น เป็นรูปแบบการใช้ที่ดินเฉพาะชุมชนอิสลาม โดยได้เสนอ
 แนะนำให้สงวนพื้นที่ส่วนหนึ่งในชุมชนเพื่อการบริการต่อการดำรงชีวิตภายใต้
 วัฒนธรรมอิสลาม ด้วยการเน้นโครงสร้างทางกายภาพและการบริการ
 สังคม และให้มีการควบคุมไม่ให้มีกิจกรรมที่ขัดต่อบทบัญญัติทางศาสนา
 อิสลาม ซึ่งในการกำหนดพื้นที่ชุมชนอิสลามนั้นก็ด้วยการพิจารณาจากย่าน
 ที่มีชาวมุสลิมเกาะกลุ่มอาศัยอยู่หนาแน่นเป็นสำคัญ

อาจจะสรุปได้ว่า งานวิจัยเกี่ยวกับชุมชนเมืองชายแดนนั้นยังไม่เป็นที่แพร่หลาย
 มากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศไทยนั้น การศึกษาเกี่ยวกับชายแดนนั้น มักจะเน้นถึงความ
 มั่นคงของชาติเป็นหลัก อาทิเช่น โครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวกันตนเองชายแดนของกองทัพ เป็นต้น
 สำหรับงานวิจัยเกี่ยวกับชุมชนเมืองชายแดนนั้น อาจจะกล่าวได้ว่า ผลงานของ นายมนตรี จะเป็น
 งานบุกเบิกที่มีการศึกษาในเรื่องนี้ แต่ก็เป็นการเน้นหนักทางด้านสังคมวัฒนธรรม โดยยึดเอา

ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม มาเป็นหลักในการวางแผนการใช้จ่ายที่ดินในชุมชนเมือง เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งในเรื่องความมั่นคงและความสงบสุขของผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชน ส่วนการศึกษาเพื่อแสวงหาข้อยุติเกี่ยวกับแนวนโยบายในการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมของชุมชนบริเวณชายแดนในประเทศไทยนั้น นับว่ายังไม่เคยปรากฏมาก่อน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย